

Litteratur

Finlandssvensk normering genom tiderna

Den nyttillträdde ordföranden för svenska språknämnden i Finland, prof. Christer Laurén, gav sommaren 1985 ut en till det yttre liten men mycket innehållsrik skrift med titeln *Normer för finlandssvenskan* (Schildts, 128 s.). Laurén har redan tidigare dokumenterat sitt intresse för den finlandssvenska språknormeringens historia i olika sammanhang, bl.a. i artikeln "Normer för finlandssvenskan — då och nu" i boken *Finlandssvenskan — fakta och debatt* 1978.

I den nu aktuella boken studeras normerna för finlandssvensk språkvård i ett historiskt perspektiv. Framställningen förs fram till ca 1970. I förordet framhåller Laurén att det uttryckligen är "normernas framväxt och utveckling i den offentliga diskussionen som är det centrala".

I ett första kapitel behandlas de språkforskare som före Bergroth uppmärksammade särdragen i svenskan i Finland, börjande med A O Freudenthal på 1860-talet. Det andra kapitlet ägnas diskussionen kring ett finlandssvenskt scenspråk på 1910- och 20-talen och det tredje kapitlet presenterar utförligt Hugo Bergroths idéer och riktlinjer för normeringen av den finländska högsvenskan. I de övriga tre kapitlen behandlas reaktionerna mot Bergroth och de nya uppfattningar som dialektrenässans och språksociologiskt synsätt medfört. Boken avslutas med en diskussion om språknormeringens allmänna mekanismer med en utblick på situationen i Canada, och vissa riktlinjer för 1980-talets språknormering dras upp.

Lauréns bok behandlar den diskussion som har förts under olika tider kring finlandssvenskans förhållande till svenskan i Sverige och de olika strategier som teoretikerna rekommenderat för utvecklandet av svenskan i Finland.

För dem som sysslar med språkvård i praktiken eller annars intresserar sig för finlandssvenskans villkor ger Lauréns bok en nyttig rekapitulering av debatt och argument under de senaste hundra åren, men frågan är om den inte kunde ha blivit mera tillgänglig och läsarvänlig genom en litet fylligare framställning. Nu förs namn fram utan att genomsnittsläsaren ges stora möjligheter att identifiera personerna bakom namnen och sålunda bedöma vilken tyngd åsikten skall tillmätas. Exempelvis namnet J Uschakoff på s. 26 förmedlar inte ens i lingvistikretsar några som helst associationer. Man kan fråga sig vilken nytta är att referera åsikter, om läsaren inte ges möjligheter att bedöma med vilken auktoritet och i vilket sammanhang åsikten har framförts. Det hade räckt med några välvalda epiteter såsom i fallet Emil Olson s. 18 där läsaren får uppgiften "språkhistorikern och lundensaren".

Ett annat drag i Lauréns bok som måste bidra till att begränsa avnämningens utbyte av referaten är sättet att referera språkvetenskapliga resonemang till ytterlighet kortfattat, såsom på s. 13 f. där Karl Lindströms program för iakttagandet av uttalskillnaderna mellan svenskan i Sverige och finlandssvenskan återges. I punkt 1 sägs att "skillnaden mellan a-ljuden behöver inte iakttagas". För lingvisten är det klart att Lindström här åsyftar det faktum att svenskan i Sverige gör skillnad mellan långt a-ljud som uttalas slutet, litet å-haltigt som i *tal*, och kort a som uttalas öppet, mera å-haltigt, som i *tall*. Men vad säger Lauréns korta citat en icke-lingvist?

Ett annat frågetecken ger materialets tidsavgränsning anledning till. Varför avslutas framställningen 1970, då just 70-talet och början av 80-talet medförde avsevärt förbättrade möjligheter för den finlandssvenska språkvården genom grundandet av Forskningscentralen för de inhemska språken, med heltidsanställd personal och ett eget språkrör, tidskriften Språkbruk? Också den intressanta språkriktighets- och språkvårdsdebatten i Vasabladet hösten 1983 hade varit värd att återges — men någonstans måste man naturligtvis sätta punkt.

Lauréns bok är utan tvekan ett värdefullt tillskott till litteraturen om normeringen av finlandssvenskan, genom sitt sakkunniga refererande av attityder och diskussion kring vårt språk och de belysande utblickarna mot situationen i Canada och allmänna principer för språknormering. Läsaren slås inte minst av den påfallande kontinuiteten i den finlandssvenska språkvårdsdiskussionens argument: trots växlande språksociologiskt klimat har huvudlinjerna i språkvården förblivit desamma under hela det sekel boken behandlar.

Litet mer generöst tilltagna förklaringar hade dock gjort resonemangen lättare att tillägna sig för en genomsnittsläsare.

Helena Solstrand-Pipping

Laurén, Christer: Normer för finlandssvenskan. Schildts 1985. 128 s.

Juttu och sammetsfarmare. Notiser om finlandssvenskt tidningsspråk

I Språkbruk 2/83 publicerades artikeln *Keikka och pilkhalare* av Birger Liljestrand. Den baserade sig på en undersökning av finlandssvenskt språkbruk i de tre tidningarna Hufvudstadsbladet, Vasabladet och Jakobstads tidning. Nu har en fullständig redovisning av undersökningsmaterialet publicerats under namnet *Juttu och sammetsfarmare*. Publikationen är den första i den nya skriftserien Nordsvenska och kan rekvireras från Institutionen för nordiska språk, Umeå universitetet, S-901 87, Umeå, Sverige.

Undersökningen är utan tvivel ett viktigt och intressant bidrag inom det utforskade området finlandssvenska av i dag. Den måste dock läsas med kritisk blick. De exempel som förs fram är ibland direkt felaktiga och vissa av teorierna tål diskuteras. Enligt Liljestrand "*heter*" det t.ex. intimitetsskydd på finlandssvenska och inte integritetsskydd. Även om intimitetsskydd kan förekomma i svensk text i Finland när man avser integritetsskydd kan man under inga omständigheter påstå att det *heter* så eller att ordet är ett s.k. obligatoriskt val. I så

fall gör man ett felval, inte ett obligatoriskt val. När det gäller skydd av personuppgifter heter det också på finlandssvenska *integritetskydd*.

C.v.H.

Liljestrand, Birger: Juttu och sammetsfarnare. Notiser om finlandssvenskt tidnings-språk. Umeå 1985.

Restaurangord

I ett tvåspråkigt land som vårt är behovet av flerspråkiga ordlistor på olika specialområden stort och alla tillskott till floran av hanterliga hjälpmedel för fältet är välkomna.

Restaurangäster i vårt land — både landets egna svenskar och gästande skandinaver — har ofta anledning att förarga sig över att menyerna innehåller språkfel i de svenska namnen på maträtterna. Det serveras både *romrussinsglass* och *rentunga sallad*, *plättor* och *potater*, *rennstek* och *ostpricka*, värre hemskheter att förtiga. En färsk undersökning gjord av Johan Zilliacus våren 1985 som diplomarbete vid Hotell- och restaurangskolan i Helsingfors visar att inte ens de högklassiga huvudstadsrestaurangerna kan prestera nöjaktig svenska på sina menyer och ju längre norrut och österut man kommer desto fler och förargligare blir felen. Att restaurangerna inne i landet har svårigheter att uppdriva svensk-kunniga meny författare är förståeligt, samtidigt som deras strävan att betjäna kunderna på deras modersmål ju i sig är lovvärd. Den lättast framkomliga vägen att råda bot på svårigheterna går säkert via bra termförteckningar i facket med föredömliga meny-modeller. Leena Perkiös *Gastronomisk ordlista*, Ravintolasanasto ruotsi-suomi-ruotsi (svensk-finsk-svensk restaurangterminologi) borde kunna bidra till att förbättra svenskan på menyerna fastän ordlistan närmast är gjord för undervisningens behov. Ordlistan är inte strikt alfabetiskt uppbyggd utan orden grupperas i 34 avsnitt rubricerade Soppor, Såser, Drycker, Dukning, osv. och termförteckningen avslutas med meny-

översättningar och ett alfabetiskt register på svenska och finska, dessvärre ofullständigt.

Perkiö har varit medveten om de terminologiska olikheterna mellan finlandssvensk och sverigesvensk gastronomisk vokabulär och meddelar i förordet att de särfi.sv. uttrycken utmärks med (S) och de sarsv.sv. med (R). Särskiljandet genomförs dock inte konsekvent: *stickelbåret* (s. 22) borde definitivt utmärkas med (S) liksom *fil*, *makaronilåda*, *vispgröt* och *palvad*. De sverigesvenska motsvarigheterna *krusbär*, *filbunke*, *makaronipudding* och *basturökt* finns med, men har inte (R)-märkts. Och f.ö. heter den finländska korvsorten *siskonkorv*, inte syskon- som Perkiö meddelar.

Det är svårt att vid en genomläsning komma på några luckor i förteckningarna, men t.ex. bland uppräknade glastyper s. 38 saknar jag snapsglaset, medan jag utan svårighet hade kunnat avstå från svängaren som jag aldrig har hört talas om. (Enligt den finska motsvarigheten är det fråga om något slags cocktailglas). I övrigt tycks det mig som om urvalet termer vore gott och aktuellt, även om snobbattributet framom andra i dag — såsskeden — saknas.

En verkligt graverande anmärkning som kan riktas mot ordlistan är att den är så illa korrekturläst, vilket minskar dess användbarhet. Här serveras *sturvor* och *båfflor*, *kilmp*, *dessertorst*, *pärön*, *friskassé* och *mjuka* — felen finns på snart sagt varenda sida. Tryckfelen är speciellt fatala om man tänker sig att ordlistan används av blivande menyförfattare med skrala kunskaper i svenska.

Helena Solstrand-Pipping

Leena Perkiö, Gastronomisk ordlista, 90 s. Ravintoloitsijain liiton Kustannus Oy Helsingfors 1983.

En ny ordlista i TSK-serien

TSK 8 Vaatetussanaluettelo Konfektionsordlista är redan den åttonde ordlistan utgiven av Centralen för teknisk terminologi. Den första utkom 1982.

Konfektionsordlistan, med sina 471 termer på finska, svenska, engelska och dans-

ka, gör inte anspråk på att vara en fullständig ordlista utan tar närmast upp den centrala terminologin på området. Branschen har tydligen kännetecknats av fabriksspecifika slanguttryck mot vilka ordlistan nu ställer mera allmänt gångbara termer vilka dock genomgående saknar definitioner.

C.v.H.

TSK 8 Vaatetusluettelo Konfektionsordlista.
1985. 94 s.

Änt-li-gen ett av-stav-nings-lex-i-kon

Svenskan har i år fått sitt första avstavningslexikon så nu slipper vi grunna på hur många konsonanter det egentligen var som skulle föras till den ena eller andra leden eller om sj-ljud får delas. *Svenskt avstavningslexikon*, som banbrytaren heter, tar upp ca 30 000 s.k. enkla ord och visar hur de kan avstavas. I det korta inledande

avsnittet "upplysningar och anvisningar" redogör man för olika avstavningsprinciper och konstaterar att avstavning ofta är en omdömesfråga med den konsekvensen att många känner en viss osäkerhet. Enligt utgivaren kan varken datorer, moderna sättmaskiner eller skolelever stava av, och vi som svarat i språkvårdstelefonen kan tillfoga att osäkerheten nog är mera utbredd än så. Kyrkostyrelsen har t.ex. bekymrat sig över avstavningen av *biskop* (bis-kop) och också höga tjänstemän vid universitetet griper luren när *bibliotek* (bib-li-o-tek) skall avstavas.

Med hjälp av det nyutkomna avstavningslexikonet och framför allt med hjälp av inledningen skall t.o.m. den mest tveksamme nu kunna avgöra var gränsen skall gå.

C.v.H.

Svenskt avstavningslexikon
Tryckeriförlaget
Tryckindustri AB, Solna 1985.

Klarspråk

Civildepartementet i Sverige gav för två år sedan justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson i uppdrag att göra en utredning om den språkvårdande verksamheten hos de statliga myndigheterna och komma med förslag om en effektivare språkvård.

Resultatet av utredningen föreligger nu i form av ett betänkande kallat Klarspråk. Det innehåller inga direkta språkliga rekommendationer, utan argumenterar för den konkreta nyttan av ett klarare och enklare språk och föreslår praktiska åtgärder genom vilka arbetet på att förbättra språket hos statliga och kommunala myndigheter kunde effektivieras.

Samme JO som ansvarar för utredningen Klarspråk svarar också för en annan nyutkommen skrift med rent språklig inriktning, nämligen *JO om språket i de kommunala protokollen*. Boken tar mycket konkret fasta på de problem som gäller formuleringen av kommunala protokoll och ger en mångfald exempel på hur både kortare uttryck och längre textavsnitt kan förbättras. Även om sättet att skriva kommunala protokoll skiljer sig i vissa avseenden i Sverige och Finland kan skriften utan tvekan rekommenderas för alla som skriver dylika protokoll på svenska också i Finland.

Också domstolsspråket har varit föremål för en nyligen publicerad liten handbok. Det är en arbetsgrupp i Svea hovrätt som har utarbetat skriften *Språket i domar och beslut*, en likaså mycket konkret och praktiskt inriktad handledning avsedd att användas vid undervisningen av fiskalaspiranter i hovrätten. Trots smärre olikheter i sättet att skriva domar i Sverige och Finland är skriften utan tvekan nyttig och i huvudsak tillämplig också i Finland, inte bara för domstolsjurister utan också för andra som skriver juridisk svenska.

MR

Klarspråk — en grund för god offentlig service.

Civildepartementet/Liber 1985
64 + 10 s.

JO om språket i de kommunala protokollen.

Liber 1983. 63 s.

Språket i domar och beslut.
Liber 1984. 59 s.